

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Мария Георгиева Манолова-Войкова – НАИМ-БАН,

член на Научно жури за дисертационен труд на тема:

Средновековни накити от територията на юг от Стара планина (IX–XII в.)

за дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

на Цветина Петкова Петкова

редовен докторант в Катедра Археология към Исторически факултет на СУ „Св.

Климент Охридски“

с научен ръководител проф. д.и.н. Людмила Дончева-Петкова

Съгласно Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД 38-230/7.5.2025 г.

Депозираният от Цветина Петкова Петкова труд е във внушителния обем от общо 768 страници, разпределени между аналитичен текст (234 страници), съпътстван от списък на използваните заглавия; каталог на находките (407 страници); 13 табла, които в синтезиран вид отразяват направената типология на накитите; 116 табла с рисунки и снимки на находки; 6 табла с теренни снимки, показващи местоположението на накитите при тяхното откриване, и една обширна корелационна таблица.

Текстовата част е организирана в увод, пет глави и заключение. Избраната структура е в синхрон с общата проблематика на труда и дава възможност за задълбочен анализ на различните видове накити, съобразно тяхната употреба. Последната част проследява установените устойчиви комбинации от накити. В заключението са направени основни изводи относно развитието на модата през разглеждания период.

Авторефератът — в обем от 60 страници авторски текст и 13 табла — отразява в пълнота съдържанието на дисертацията и основните ѝ научни приноси.

В представения си вид ръкописът на Цветина Петкова Петкова, озаглавен „Средновековни накити от територията на юг от Стара планина (IX–XII в.)“, напълно покрива формалните изисквания за дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Уводът е стегнат и информативен. Ясно са дефинирани целите на изследването. Задачите са логично изведени от поставените цели и отговарят на съвременните научни стандарти. Уточнени са методите на работа, които очевидно са плод на вече натрупан професионален опит. Териториалният обхват е напълно обоснован предвид липсата на обобщаващо изследване за района на юг от Стара планина и наличието на богата

емпирична база, която дълго време оставаше извън полезрението на средновековната археология или бе обект на ограничен брой изследвания, посветени на частни проблеми или отделни обекти. Избраният от дисертанта хронологически диапазон (IX–XII в. / Средновизантийският период) е основателно обвързан с доминантната за района византийска културна традиция.

В увода е направен пълен обзор на досегашните изследвания по темата, отбелязани са основните етапи от проучванията в България и на Балканите. Библиографският преглед не остава самоцелен — в текста по-нататък авторката многократно се връща към старите публикации и умело вплита данните от тях в собствения си анализ, използвайки ги като база за сравнение или с цел прецизиране на несигурни хронологически групи.

Дисертационният труд използва изключително богата изворова база, която осигурява широка представителност и надеждност на направените изводи. В нея са включени 88 археологически обекта — представени по данни от публикации или чрез все още непубликувани находки.

Същинската част на научния анализ — типологията на накитите — е развита в четири глави, посветени съответно на накити за глава, накити за ръце, украшения за шия и стъклени мъниста. Основни критерии при разработването ѝ са функциите и начинът на носене, формата, украсата, материалът и др. Без да влизам в детайлите на типологията, ще подчертая, че самото ѝ съставяне е най-големият принос на дисертационния труд. Тя представлява отворена система, която в бъдеще би могла да се допълва с нови типове и да се надгражда чрез включване на близко разположени райони. Приложима е при нови проучвания и предлага широки възможности за междурегионални сравнения на Балканите.

Използвайки предимно данни от затворени гробни комплекси, новата типология дава научни основания за прецизиране или коригиране на приети в литературата датировки. Чрез съвместяването на типологичния с корелационен анализ авторката извежда устойчиви комбинации от накити, характерни за определен хронологически отрязък и по този начин установява динамиката в развитието на костюма през Средновизантийския период в южните части от днешна България.

Последната пета глава е озаглавена „Устойчиви съчетания и хронологически групи. Данни за модата през Средновековието. Опит за интерпретация“. Изследването тук излиза извън рамките на традиционния за българската археология типологичен и морфологичен анализ. Авторката се фокусира върху тенденциите в съчетаването на

накитите и характеристиките на облеклото, представено в некрополите южно от Стара планина. С особено висока стойност за проучването на материалната култура на района са направените заключения относно устойчивите комбинации от накити в затворените комплекси; промяната на моделите и модните предпочитания през различните периоди; дефинирането на глобални тенденции в развитието на накитите и облеклото и тяхното поставяне в контекста на геополитическите и културни промени през XI–XII в. Подобен подход показва зрелостта на дисертанта и дава сериозна заявка за бъдещи разработки, които биха могли да внесат съществен принос за задълбочена интерпретация на все още слабо проучени социални и културни процеси, настъпили в района на днешна Южна България през разглеждания период.

Накрая бих искала да споделя впечатленията си от каталожната и илюстративната части на дисертационния труд. В сегашният си вид каталогът на находките представлява най-обемният дял (407 страници) и „натежава“ спрямо останалите елементи на ръкописа. Съставен е от разнообразни по произход източници (данни от инвентарни книги, публикации, собствени преки наблюдения) и това до голяма степен обяснява разнобоя в поднесената информация. Въпреки това, при последваща публикация би следвало посочените недостатъци да се отстранят чрез въвеждане на общ стандарт за описанието на находките и включените метрични данни. Оптимизирането на каталожния обем би могло да се постигне посредством въвеждане на съкращения за често използвани термини и чрез изписване в съкратен вид на цитираните публикации, чието пълно заглавие би могло да се открие в списъка с цитираната литература.

„Необозрима“ за всеки непредубеден читател остава Таблица 1, чиито сегашен обхват от 567 стандартни страници на практика я прави неизползваема. Нейната преработка ще бъде наложителна при бъдеща подготовка на печатно или електронно издание и би могла да се сведе до сумиране на данните за повтарящите се накити в рамките един контекст.

Останалите илюстративни материали са с добро качество и високо информативни.

Посочените слабости имат по-скоро технически характер и не омаловажават стойността на дисертацията. Авторовият текст демонстрира задълбочени познания по темата, изграден професионален опит, научна последователност и умение за критичен анализ. Той има качествата на приносно научно изследване, което безспорно обогатява знанията ни за средновековната материална култура на България.

В заключение на изложеното дотук изразявам свята положителна оценка за дисертационния труд на Цветина Петкова Петкова „Средновековни накити от

територията на юг от Стара планина (IX–XII в.)“ и предлагам да ѝ бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“.

Доц. д-р Мария Манолова-Войкова

